

ISTORIE ȘI ARTĂ ÎN DESTINUL PREPARANDIEI DIN ARAD. 200 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA ACESTEI ȘCOLI

Elena CERCEL¹, Doru BOGDAN²

e_cercel@yahoo.com

Abstract: The Preparandia of Arad, presently called The “Dimitrie Țichindeal” Pedagogical High School, will turn 200 on the 15th of November 2012 as the oldest Romanian pedagogical school. In our research we show the factors that originated the establishment of this school in the Austrian imperial politics, and the ideals that were the basis of its activity, a major importance in Romanian culture and education. Its first headmaster, Dimitrie Țichindeal, and the founding teachers: Constantin Diaconovici Loga, dr. Iosif Iorgovici, Ioan Mihuț, Alexandru Gavra, Atanasie Șandor, Vasile Mangra, Petre Pipoș, Roman Ciorogariu, Teodor Botiș, had an essential contribution to the cultural emancipation and the unity of the Romanian people. The great moment of the Union of the 1st of December could not have taken place without the apostolical pedagogical work that characterizes the generation of Dimitrie Țichindeal and Moise Nicoară. On this basis, Roman Ciorogariu, headmaster of the Preparandia, defines it as a “prophetic school”.

The second part of the research deals for the first time with a rigorous analysis of the characteristics of the architectural styles of the main buildings in which the pedagogical school of Arad operated under the names of Preparandia, then the Theological Pedagogical Institute, the Normal School – after 1918, and the Pedagogical High School from 1966. The styles of the school’s buildings show the evolution of the architecture in Arad up to the beginning of the 20th century.

KEYWORDS: Preparandia of Arad, Dimitrie Țichindeal, Liceul Pedagogic din Arad, The Pedagogical High School of Arad, architecture of Arad

Repere istorice

Preparandia din Arad, sau Școala Normală, cum se va numi după 1918, sau Liceul Pedagogic din Arad de astăzi, a apărut

¹ Profesor de arte plastice, Liceul Pedagogic „Dimitrie Țichindeal” Arad; colaborator al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

² Profesor de istorie la Liceul Pedagogic „Dimitrie Țichindeal” Arad, doctorand în istorie.

în contextul unei politici reformatoare de esență iluministă promovată de autoritățile monarhiei habsburgice în frunte cu împăratul Francisc I (1792–1835). În egală măsură, Înalta Școală Pedagogicească din Arad a nației române a fost și expresia jertfei a mii și mii de români care au apărat tronul habsburgic în fața armatelor otomane și ale celor napoleoniene³. Nu în ultimul rând, această școală își datorează geneza ei și demersurilor elitei românești din Banat și Arad de la începutul „Secolului naționalităților” pe lângă împărat, care a realizat că românii ortodocși, din imperiul său, a sosit momentul să li se răsplătească atașamentul dovedit, în atâtea rânduri, mai ales că ecourile răscoalei lui Horia încă nu erau stinse la nivelul mentalității și chiar al conduitei românilor din Banat și Crișana⁴. Pentru a apăra stabilitatea imperiului în fața unor eventuale răbufniri sociale și naționale și pentru a atașa pe românii ortodocși din imperiu față de tronul habsburgic, în 9 februarie 1811 împăratul, printr-o rezoluție aprobă înființarea a trei preparandii pentru credincioșii ortodocși: una la Arad, pentru români, pentru sârbi la Sînt Andrei și a treia, pentru greci, adică macedo-români la Pesta⁵.

Preparandia din Arad se inaugurează festiv în duminica de 3/15 noiembrie 1812 în prezența notabilităților orașului, a episcopului sârb, Pavel Avacumovici, și a celor patru profesori fondatori Dimitrie Țichindeal, Constantin Diaconovici Loga, Ioan Mihuț și Dr. Iosif Iorgovici. La cea mai mare sărbătoare culturală a românilor bănățeni, arădeni, bihoreni și ungureni din toate timpurile de până atunci, au asistat plini de emoție și entuziasm aproximativ 1000 de români.

Entuziasmul și bucuria în rîndul românilor trăite de înființarea Preparandiei din Arad au fost mari. Preoți și comunități românești adresează împăratului scrisori de mulțumire precum cele din Chișineu Criș. Însuși Țichindeal, directorul școlii, („seniorul” școlii) în lucrarea sa „Arătare despre aceste noi introduse instituturi sholasticești preparandiale...” tipărit în 1813 exclama sub semnul bucuriei, referindu-se la statutul școlii pedagogice din Arad astfel: „Multe veacuri au trecut/ Și așa școală românul nu a avut”⁶.

În acei aproape 200 de ani de existență Preparandia din Arad s-a afirmat ca instituția care a coagulat energia cultural-spirituală

³ Teodor Botiș, *Istoria Școlii Normale (a Preparandiei) și a Institutului Teologic Ortodox Român din Arad*, Arad, 1922, p. 12.

⁴ V. Popeangă, *Preparandia din Arad*, Ed. I. Găvănescu, V. Țărcovnicu, București, 1964, p. 13.

⁵ Iuliu Vuia, *Fragmente din istoricul pedagogicului ort. rom. din Arad*, Panciova, 1887, p. 10.

⁶ Dimitrie Țichindeal, *Arătare despre aceste nouă introduse instituturi sholasticești preparandiale din Aradul vechi*, Buda, 1813, p. 7.

românească din ținuturile vestice și a devenit, prin spiritul național întronat în școală de Dimitrie Țichindeal și frații lui de crezuri și acțiune, portdrapelul mișcării de emancipare națională a românilor din ținuturile vestice ale pământului românesc.

Lupta pentru episcopi români la Arad, pentru recunoașterea limbii române ca limbă liturgică în biserica ortodoxă din fosta dieceză a Aradului, pentru folosirea literelor latine în scriere în locul celor slavone sau chirilice, lupta pentru directori români în fruntea școlilor din eparhie, în mare parte expresii ale ideilor și preocupărilor școlii ardeleni pe care profesorii Preparandiei anilor 1812–1829 le-au preluat, a fost demarată în zona aceasta cu tenacitate și demnitate în special, de Țichindeal și Moise Nicoară, susținuți fiind de preoțimea, învățătorimea de atunci și de marea masă a comunităților românești.

Și dacă Dimitrie Țichindeal a fost înlăturat în 1815 din școală după ce a fost demis din funcția de director în 1814 aprilie întrucât a devenit primejdios și incomod pentru autoritățile statale dar și pentru cele ecleziastice sârbe, în frunte cu mitropolitul Ștefan Stratimirovici, niciodată idealurile semănate în inima și mintea învățătorilor și preoților formați în ambianța Preparandiei și prin ei a sute de mii de români, n-au putut fi izgonite și cu atât mai puțin înfrânte. Ele se vor împlini la ceasul lor: la 1822 prin înființarea Institutului Teologic Ortodox Român din Arad; la 1829 prin întronizarea pe scaunul episcopal al Aradului al primului Ierarh român – Nestor Ioanovici; prin recunoașterea în 1847 a dreptului de a folosi limba română în biserica din Arad; în 1850 prin folosirea scrierii cu grafie latină deși începuturile în această direcție datau din perioada când Țichindeal era încă în școală. Dar, mai cu seamă, unirea tuturor românilor din hotarele vechii Dacii, unire pe care Țichindeal nu doar că a visat-o ci, mai mult, a crezut în ea cu convingerea specifică unui spirit vizionar, profetic chair. Preparandia din Arad a fost și instituția care a dinamizat permanentele legături dintre români, întreținând și cultivând, cu ardoare, prin corpul ei profesoral dar și prin cei aproximativ 3500 de învățători pregătiți până în anul 1918, conștiința unității etnice.

Unii dintre absolvenții ei vor ajunge nume prestigioase în învățământul românesc din Moldova precum Petru Moaler Câmpeanu, profesor și rector al Academiei Mihăilene (1837–1849), codirector la Teatrul Național din Iași și director al Bibliotecii Centrale din Iași, iar Ștefan P. Neagoe și Silvan Munteanu secretari ai Eforiei școlilor din Țara Românească la mijlocul secolului al XIX-lea. Unii dintre profesorii Preparandiei și chiar elevi ai școlii vor deveni

membri ai Academiei Române precum: Vincențiu Babeș, Vasile Mangra, Ioan Iosif Goldiș, Petru Maler Câmpeanu (fost elev) și Emil Petrovici (fost elev)⁷.

Preparandia din Arad, expresie a procesului de instituționalizare a culturii românești, în sens modern și-a legat destinul de impulsivitatea și dezvoltarea acestui proces. Ea este cea care, prin profesorii ei, a inițiat și a asigurat dezvoltarea următoarelor instituții culturale românești arădene: ASTRA Arădeană (1862), Tipografia „Diecezana” (1879), Reuniunea Învățătorilor Români (1872), Reuniunea Femeilor Române din Arad, (1884), Banca „Victoria” (1887). Presa românească a Aradului celei de-a doua jumătăți a secolului a XIX-lea și-a găsit în Preparandia din Arad un sprijin constant și prețios. Profesorii ei vor fi redactori ai revistei „Biserica și Școala” (Vasile Mangra, Augustin Hamsea, Constantin Gurban, Roman Ciorogariu, Teodor Botiș) și vor sprijini alături de mulți învățători ziarele „Tribuna Poporului”, „Tribuna”, „Românul”⁸.

Înalta Școală Preparandială din Arad care a purtat amprenta relațiilor benefice cu marile spirite ale Școlii Ardelen: Gheorghe Șincai, Samuil Micu, Petru Maior transferând în mediul cultural din zona diecezei Aradului preocupările și ideile lor care au fundamentat mișcarea de emancipare națională prin cultură și biserică. Astfel, prin profesorii și învățătorii formați în cadrul Preparandiei această școală și-a adjudecat merite nepieritoare în dezvoltarea literaturii didactice românești din Transilvania și după 1918 din România. Prin manuale și mijloacele didactice elaborate sub autoritatea Preparandiei din Arad, mediul cultural-pedagogic al zonei a fost într-o tangență firească cu filosofia pedagogică continentală, așa încât Școala Preparandială din Arad s-a impus ca un veritabil centru și laborator pedagogic românesc⁹.

Știm, prea bine, că în anul de grație 1918 românii basarabeni, bucovineni, ardeleni, bănațeni, bihoreni, sătmăreni și maramureșeni, revin la matcă, în brațele dulcii lor mame – România. Bunul Dumnezeu „a pus pe capul” regelui întregitor de neam și țară – Ferdinand Loialul, Coroana cea mai splendidă cu putință și care a purtat numele de România Mare. Pentru acest Sfânt ideal, pentru

⁷ Liviu Mărghită, *Academicienii originari din județul Arad*, Arad, 2004, passim.

⁸ V. Popeangă, *Aradul, centru politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867–1918)*, Timișoara, 1978, p. 84–102; Ioan Bolovan, *Asociația Națională Arădeană pentru cultura poporului român, 1863–1918*, Cluj-Napoca, 2011, passim.

⁹ Doru Bogdan, *Preparandia din Arad în conștiința culturală-istorică a epocii sale, 1812–2012*, volum aflat sub tipar, cap. „Preparandia din Arad și Școala Ardeleană”.

această sacră coroană a trăit și a acționat, cu jertfă și demnitate Țichindeal și toți dascălii următori lui, fără excepție de până la 1918 precum: Dimitrie Constantini, Alexandru Gavra, Dr. Atanasie Șandor, Vincențiu Babeș, Vasile Mangra, Ioan Iosif Goldiș, Teodor Ceontea, Petru Pipoș, Lazăr Petrovici, Roman Ciorogariu, Teodor Botiș, Avram Sădean, Sabin Evuțianu și mulți alții. Idealul Unirii a solidarizat, exemplar, comunitatea națională, consolidând acțiunea românească și făcând posibilă împlinirea testamentului lui Țichindeal și al generației sale fundamendat pe doctrina daco-românismului: „Mintea! Mărită nație daco-românească din Banat, din Ardeal și Țara Ungurească, din Moldova și Țara Românească! Mintea! Și când te vei lumina cu învățăturile și faptele cele bune, te vei uni și altă nație pre pământ, înaintea ta nu va fi”¹⁰.

Unirea neamului românesc prin luminarea minții, prin școală cultură și educație – acestea au fost valorile-ideal care au definit comportamentul unei școli precum Preparandia din Arad care, timp de două veacuri, a împlinit o muncă de apostolat cultural, cu temei fiind denumită de dascălul și directorul ei dintre anii 1901–1917, Roman Ciorogariu, „Școală Profetică”.

Repere arhitecturale

În existența sa biseculară, Liceul Pedagogic din Arad, cunoscut sub diverse titulaturi, a ființat succesiv în mai multe sedii, reflectând evoluția arhitecturii Aradului până în primele decenii ale secolului al XX-lea.

Primul sediu central (1812)

Situată pe strada Preparandiei („Căprioarei”, „Narciselor”), „casa Rekopf”, aflată pe atunci în proprietatea lui Sava Arsici, este o clădire foarte modestă, fără calități arhitecturale, pierzându-se printre celelalte case din jur, multe dintre ele cu aspect mizer, în cel mai vechi cartier al Aradului, care a supraviețuit miraculos și suspect zelului sistematizator ceaușist.

Referindu-se la situația școlilor românești din vremea sa și mai cu seamă la clădirile școlare, Țichindeal afirma în „*Arătare despre starea acestor noi introduse institute ale nației românești, sârbești și grecești*” (1813): „Dacă voiești să știi unde este școala în sat nu întreba pe nimeni, ci du-te, apoi vei afla o casă nu departe de biserică,

¹⁰ Dimitrie Țichindeal, *Fabule și moralnice învățături*, Ediție îngrijită și prefată de Virgil Vintilescu, Timișoara, 1975, p. 134.

dezgrădită, descoperită, cu ferestrele sparte și lipite cu hârtie. Să știi că aceea e școala!”¹¹.

Din 1817, cursurile se desfășurau și într-un local situat „peste drum de la casa dintâi”, pe aceeași stradă nu demult înecată de praf sau de noroaie, dar de curând reabilitată. Al doilea sediu are o înfățișare mai puțin modestă, dar cu nimic diferită de o simplă casă de locuit. Sediul avea șase camere pentru săli de curs, bibliotecă, arhivă, bucătărie și magazii.

Clădirea din Piața Catedralei

Între 1875–1886, Institutul Pedagogic și Teologic a funcționat în clădirea situată lângă vechea Catedrală Ortodoxă, colț cu strada Mețianu. Actualmente, edificiul găzduiește Oficiul Parohial și spații comerciale la parter.

Fără să se impună prin originalitate arhitecturală, clădirea este austeră, cu un singur etaj. Ferestrele și ușile parterului, amplasate în interiorul unor arcade, se înșiră într-un ritm regulat. Preluând târzii influențe renaștentiste și neoclasice, paramentul parterului oferă privirii bosaje false, cu rol decorativ

La etaj, fațada se ritmează constant prin șirul ferestrelor drept-unghiulare simple, fără frontoane, doar cu un antablament sau mai degrabă o mulură situată deasupra fiecărei ferestre. Sub spațiile ferestrelor, sprijinind parcă pervazurile, se află câte o bază ornamentală alcătuită din doi mici pilaștri angajați, realizați din tencuială. Între pilaștri, pervaz și mulura orizontală care separă parterul de primul nivel, se creează câte un mic spațiu dreptunghiular.

În maniera influenței renaștentiste, cele două registre ale clădirii sunt tratate diferențiat. Simplitatea sobră a acestei clădiri și a perechii sale sale din cealaltă parte a Catedralei este benefică în contextul arhitectonic al pieței, lăsând să se impună silueta vechii Catedrale Ortodoxe, care aparține stilistic barocului târziu tipizat, introdus în perioada austro-ungară.

Clădirea actualei Facultăți de Teologie

Sediul actual al Facultății de Teologie a găzduit Preparandia între 1886–1932.

Foarte aproape de sediul precedent, situată pe o stradă îngustă, clădirea înfățișează o concepție monumentală, insuficient valorificată de poziția pe care o ocupă în ansamblul străzii.

¹¹ Anton Ilica, *Școala Normală din Arad*, Arad, Editura Multimedia, 1998, p. 25.

Construcția se compune simetric față de un ax care trece prin mijlocul porții și se structurează pe două niveluri: un parter înalt deasupra unui subsol și un etaj. Corpul central și extremitățile aripilor laterale sunt concepute ca rezalite care avansează ușor în planul stradal, depășind rectangularitatea planului clădirii.

Fațada este divizată printr-o mulură orizontală puternic profilată care delimitează registrele diferit tratate din punct de vedere decorativ. Parterul, ritmat pe verticală de ferestre cu arcaturi în plin cintru, are paramentul cu bosaje alternate cu reliefuri decorative dispuse în benzi orizontale, realizate din mortar.

Etajul I, cu bosaje mai puțin reliefate pe decroșurile aripilor laterale, este ritmat de un șir de ferestre surmontate de frontoane alternativ semicirculare și triunghiulare, sprijinite pe console de forma frunzei de acant care încadrează mici frize decorative cu ghirlande sau vrejuri acantiforme. Pe decroșul corpului central, deasupra intrării, trei ferestre sunt flancate de șase pilaștri canelați, cu capitel corintic-compozit și cu baza ornamentată eclectic cu ghirlande și panglici care încadrează simetric câte un cartuș. Decroșurile aripilor laterale prezintă ferestre în arc semicircular, fără frontoane, doar cu un antablament deasupra căruia există câte o mică friză decorativă.

Acoperișul construcției nu are o pantă prea accentuată. Sub cornișă există un șir de denticuli ornamentali și mici console combinând voluta cu frunza de acant. Câte un atic maschează antablamentul extremităților și corpului central al construcției. Pe aticuri iese în evidență câte un fronton triunghiular, deasupra consolelor și denticulilor, neîntinzându-se pe toată lățimea rezalitelor.

Poarta monumentală din lemn, situată pe axul central al clădirei, are în partea superioară un vitraliu quadrilobat, flancat de două ferestre rotunde. În rest, poarta este decorată cu aceleași elemente de esență eclectic-neoclasică: denticuli, stâlpul central cu capitel corintic, frontoane semicirculare întrerupte.

În interior, accesul spre etaj este asigurat de o scară monumentală care se desparte în două și care are balustrada din fier forjat. Scara este iluminată de ferestre cu vitralii, actualmente incomplete, care repetă semnul crucii prin elemente verticale și transversale, iar în partea superioară înfățișează o cruce înscrisă în cerc. Coloritul vitraliilor se rezumă la roșu, galben și albastru.

Pardoseala clădirii, realizată dintr-un caroiș cu mici figuri geometrice, având chenar cu meandru, e colorat în ocră galben, siena arsă și negru.

La parter și la etaj, pe aripile laterale se înșiră săli de clasă, de o parte și de alta a coridorului.

În ansamblul său, clădirea se înscrie în ambianța arhitectonică a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

Pavilioanele Aviației din Gai (1923–1932)

Aceste spații, abandonate de armată și amenajate apoi ca săli de curs, de cazare și de servirea mesei, erau situate la 5–6 km depărtare de oraș și nu ofereau condiții decente de învățătură și de locuit.

Pavilionul principal este o construcție masivă, austeră, simetrică, cu un corp central rezalit cu trei niveluri, mansardă și două aripi laterale cu două niveluri. Ferestrele sunt simple, drept-unghiulare și ritmează monoton fațada. Intrarea principală, plasată pe centrul fațadei, are arc semicircular în partea superioară. La nivelul mansardei, zona centrală prezintă un șir de ferestre mai mici care diminuează aspectul monoton al fațadei. Mai interesant din punct de vedere vizual este acoperișul, cu jocul său simetric de pante, frontoane și lucarne. Intrarea de pe fațada secundară, deloc monumentală, este marcată printr-un decroș față de aliniamentul fațadei, continuat până la nivelul mansardei.

Sediul actual, de pe strada Dragalina, nr. 5–7

În acest sediu, în 1920, s-a înființat Școala Normală de Învățătoare, în locul fostei școli normale maghiare de băieți. Ea a funcționat până în 1932, când a fost desființată, iar elevele au fost transferate la școli similare din Predeal și Câmpulung.

Din 15 septembrie 1932, aici se mută Școala Normală, continuatoarea vechii Preparandii, revenind în centrul orașului, așa cum se cuvenea.

Edificiul, realizat în 1895 după planurile arhitecților Fodor Zsigmond și Reisinger Sandor, beneficiază de un spațiu larg în jurul său, permițând vizibilitatea din toate părțile. Cu adevărat monumentală, concepută ca un palat în stil eclectic, clădirea are trei niveluri și demisol, dispunând de peste 40 de săli destinate cursurilor, precum și de încăperi auxiliare. Ulterior, numărul sălilor de curs a fost mărit prin modificarea planului interior. În stânga clădirii principale, o construcție fără etaj adăpostește o parte din clasele I–IV, restul claselor primare avându-și sediul într-o frumoasă clădire de pe strada Lucian Blaga, tot în centrul orașului.

Curtea din fața clădirii de pe strada Dragalina este amenajată ca un mic parc, cu bănci la umbra unor castani falnici, care răpesc

acum din vizibilitatea fațadei liceului, iar curtea laterală și din spate e ocupată de terenuri și o sală modernă de sport.

Planul clădirii principale alcătuiește un „T” cu verticala mai scurtă și cu prelungiri perpendiculare pe elementul orizontal. (Acest „T” al planului, printr-o fericită coincidență, e inițiala lui Țichindeal, fiind așadar folosit ca ecuson pe uniformele elevilor școlii.)

Fațada, perfect simetrică, are zona centrală marcată printr-un rezalit care se continuă cu un atic. Acoperișul zonei centrale, în patru ape, este mai înalt decât acoperișul aripilor laterale și are în vârf un fleuron. Aticul care încorporează decroșul central prezintă, ca elemente decorative, două urne pe colțuri și un fronton ca o acoladă fantezistă pe care stă inscripționat numele Școlii Normale.

Paramentul parterului și al decroșului central are bosaje sau striații sub formă de benzi orizontale, realizate din tencuială. Nivelurile superioare, cu tencuiala netedă, au bosaje doar pe colțuri, iar între ferestre, pilaștrii decorativi care unesc etajele nu depășesc decât puțin planul peretelui.

Decroșul central are, la fiecare nivel, șase ferestre, grupate două câte două sub frontoane eclectice fanteziste, combinând linii curbe și linii drepte. Configurația frontoanelor diferă între etajul I și etajul al II-lea, unde cele trei ferestre bipartite sunt separate de două benzi verticale decorate cu vrejuri și terminate în partea inferioară cu câte un mascheron.

Ferestrele nivelurilor superioare ale aripilor laterale au frontoane mai simple, combinații de linii drepte, alcătuind o formă asemănătoare literei omega. Ferestrele parterului, mai sobre, nu au frontoane reliefate.

Intrarea monumentală a clădirii, flancată de două coloane care susțin un fronton cu aspect baroc, constituie centrul compozițional al întregii construcții. Striațiile paramentului traversează coloanele, segmentându-le, și se adună ca niște raze spre arsul „în mâner de coș” al porții. Cele două coloane adosate, cu capiteli eclectice care trec de la secțiunea circulară la secțiunea pătrată, se continuă deasupra extremităților frontonului prin două urne decorative. Jocul de adâncimi și grosimi al cornișei frontonului include și un șirag de denticuli.

Poarta din lemn masiv, sculptat, cu ferestre protejate de o feronerie dantelată, permite accesul spre o scară cu trepte din marmură albă (de dată mai recentă). Pereții holului de la intrare sunt ornați cu pilaștri angajați, cu mascheroni în partea superioară. Scările care unesc etajele au trepte din travertin, subțiat pe alocuri de pașii atâtor generații de dascăli și de elevi.

Între anii 1979–1980, pereții coridoarelor școlii au fost decorați cu picturi murale în tempera „al secco”, de către absolvenți ai clasei de arte plastice care a coabitat în perioada respectivă cu clasele având profil pedagogic. Stilul picturilor murale reflectă decorativismul accentuat, geometrizat și aplatizat, caracteristic perioadei respective în țările socialiste. Conținutul picturilor, deși tributar regimului (orice altă tematică sau modalitate de tratare fiind exclusă în lucrările monumentale cu destinație publică din acei ani), evită reprezentările prea evident doctrinare. Ici-acolo, câte o roată dințată stilizată ne amintește de clasa muncitoare „suverană”, iar porumbelul păcii, deturnat de la simbolistica sa biblică și transformat în obsesie ceaușistă, survolează scenele. Dansatori stilizați, în costume vag semănând cu cele populare, schițează pași de dans folcloric, tineri și tinere se apleacă asupra cărților sau zburdă veseli, prinși în jocuri sau competiții sportive; alții cântă la diferite instrumente ori pictează. Nu lipsesc nici scenele care subliniază profilul pedagogic al școlii, reprezentând tinere cu gesturi ocrotitoare spre copii de școală primară. În ciuda acestui conținut inevitabil, reprezentarea tinerilor e destul de îndrăzneță: băieții poartă pantaloni strâmți, de balerin, sau evazați, după moda vremii, și au plete lungi, fluturând în vânt (interzise, de altfel, în orice context public). Fetele desculțe au rochii ce se mulează pe trupuri, reliefând forme zvelte. În urma unei recente renovări a școlii, câteva picturi murale de mari dimensiuni au fost acoperite, iar celelalte au fost restaurate între anii 2011–2012 de către Nelu Pitic (două picturi) și de către subsemnata Elena Cercel (13 picturi), pentru a păstra această „felie” din istoria liceului și, nu în ultimul rând, pentru calitățile compoziționale și cromatice reale ale acestor lucrări. Dintre autorii lucrărilor monumentale din școală, între 1979–1980, ne sunt cunoscute numele următorilor: Marcela Munteanu, Lorena Ghionghioșan, Elisabeta Văcărescu, Bruno Petz, Mircea Pădure, Marius Iercoșan, Sorin Bradin, Sorin Stanciu, Maria Vasii, Ovidiu Guleș. La aceste nume, se adaugă și Elena Cercel ca autoare de picturi murale în școală în anii 1996–1997.

La intrare, bustul lui Țichindeal și bustul lui Eminescu străjuiesc ușa care se deschide spre coridorul parterului, unde se aliniază alte șase busturi: Alexandru Gavra, Petre Pipoș, Atanasie Șandor, Constantin Diaconovici Loga, Ion Vidu, Nicolae Roșuț, jumătate dintre ele fiind creații ale subsemnatei.

În parcul liceului, în 1987, la aniversarea a 175 de ani, a fost ridicat bustul lui Dimitrie Țichindeal, monument realizat de sculptorul Petru Stoicu. Tot atunci, în sala festivă a fost amplasată o placă

în basorelief, realizată de artistul Gheorghe Adoc. Cu ocazia aniversării a 200 de ani în 2012, în cealaltă aripă a parcului liceului, va fi amplasat bustul profesorului Vasile Popeangă, nume de referință în istoria liceului și a pedagogiei românești, monument creat de sculptorul Mihai Păcurar. La momentul scrierii acestor rânduri, mă aflu în lucru cu sculptura decorativă în relief a efigiei școlii, care va fi amplasată pe peretele scărilor principale, în centrul geometric al construcției.

Clădirea din strada Lucian Blaga, nr. 9, unde funcționează clasele I–IV, este un grațios edificiu în stil Secession. Inițial, aici se afla Școala normală de fete, iar în curte exista un atelier unde a lucrat ca ucenic de tâmplar marele pictor realist maghiar Munkácsy Mihály. Pe frontispiciul clădirii există o placă amintind acest lucru.

La parter, construcția se deschide într-un șir de arcade, având în centru intrarea monumentală, boltită, sprijinită pe stâlpi decorativi de inspirație gotică, cu capiteli în formă de buchete de trandafiri. Printre mulurile ornamentate ale bolții, remarcăm o bandă decorativă în relief cu snopi de grâu.

Deasupra intrării și a încăperilor adiacente (spații comerciale), se întinde o terasă descoperită, pe a cărei balustradă există două basoreliefuri tip friză reprezentând copilași în cămăși lungi și transparente, prinși într-un dans. În stânga și-n dreapta terasei, mărginind-o lateral, se înalță patru turnuri, tot de inspirație medievală, de înălțimi diferite și cu fleuroane în vârf. Fațadele de sub aceste turnuri sunt decorate cu plăci de faianță între ferestre – trăsătură caracteristică a stilului Secession – și cu două plăci verticale în basorelief, cea din dreapta înfățișând o tânără în veșmânt transparent oferind o carte unui copil, iar cea din stânga – o altă tânără învățând un copil să cânte la harpă.

Urmărind arhitectura sediilor în care a funcționat Preparandia din Arad, numită acum Liceul Pedagogic „Dimitrie Țichindeal”, s-ar putea schița, cu aproximație, o istorie a arhitecturii arădene în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, evoluând de la forme simple, modeste, provinciale, spre somptuozitatea eclectică a formelor, care imită stilurile consacrate, folosind însă materiale inferioare – cărămidă, mortar și stuc – în locul pietrei și marmurei. Această tendință evolutivă eclectică este o trăsătură a întregii arhitecturi citadine românești.

Bibliografie

- [1] Bogdan, Doru, *Preparandia din Arad în conștiința culturală-istorică a epocii sale, 1812–2012*, volum aflat sub tipar, cap. „Preparandia din Arad și Școala Ardeleană”.
- [2] Bolovan, Ioan, *Asociația Națională Arădeană pentru cultura poporului român, 1863–1918*, Cluj-Napoca, 2011.
- [3] Botiș, Teodor, *Istoria Școalei Normale (a Preparandiei) și a Institutului Teologic Ortodox Român din Arad*, Arad, 1922.
- [4] Ilica, Anton, *Școala Normală din Arad*, Arad, Editura Multimedia, 1998.
- [5] Mărghită, Liviu, *Academicienii originari din județul Arad*, Arad, 2004.
- [6] Popeangă, V., *Aradul, centru politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867–1918)*, Timișoara, 1978.
- [7] Popeangă, V., Ed. I. Găvănescu, Ed. I., Țârcovnicu, V., *Preparandia din Arad*, București, 1964.
- [8] Vuia, Iuliu, *Fragmente din istoricul pedagogicului ort. rom. din Arad*, Panciova, 1887.
- [9] Țichindeal, Dimitrie, *Arătare despre aceste nouă introduse instituturi șolasticești preparandiale din Aradul vechi*, Buda, 1813.
- [10] Țichindeal, Dimitrie, *Fabule și moralnice învățături*, Ediție îngrijită și prefăcută de Virgil Vintilescu, Timișoara, 1975.